
ΣΟΦΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ: Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ, ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ
ΠΟΙΗΤΗ**

Εισαγωγικά: Τι είναι λογοτεχνικό αρχείο; Τι περιέχει το αρχείο ενός ποιητή; Ποιος είναι ο πονοκέφαλος ενός εκδότη; Τι ηθικά διλήμματα έχει να αντιμετωπίσει; Μπορώ να δω το χειρόγραφο ενός ποιητή; Μπορώ να ακούσω τη φωνή του; Είναι άλλο πράγμα να διαβάζω σιωπηλά ένα ποίημα και άλλο να ακούω κάποιον να το προφέρει; Μπορεί ένας ποιητής να εμπνευστεί από κάποιον ομότεχνό του; Τι σημαίνει επίδραση ενός ποιητή ή ενός ποιήματος; Πώς ανιχνεύεται;

Κάποιοι υποστηρίζουν πως η λογοτεχνία δε διδάσκεται. Μπορεί και να είναι έτσι. Λένε πως η φιλολογία είναι λόγος πάνω στο λόγο, από τη φύση της παρασιτική και διοπτροφορούσα διδασκάλισσα. Όταν όμως το κείμενο που διαβάζουμε στην τάξη είναι μασίφ λογοτεχνία και γρανίτης γκαραντί, η αναγνωστική κοινότητα, με λίγα λόγια οι μαθητές μας και εμείς, έχουμε τη μεγάλη ευκαιρία. Γιατί η υψηλή συγκίνηση που προκαλεί η τέχνη, όπως την όρισε ο αρχαίος Λογγίνος και άλλοι εμπαιθείς αναγνώστες, είναι ο λώρος που ενώνει την έμφρενο νόηση με τον αρχαιοελληνικό *θυμό*. Ένα καλό ποίημα ψαύει αυτόν τον λώρο, ανάβει φώτα στον τόπο του μυαλού.

Το ποίημα του Καβάφη «Ιθάκη» προσφέρει μια εξαιρετική αφορμή για στοχασμό επάνω στο φαινόμενο της ποίησης, στα τινία των εκδόσεων και της τύχης του λογοτεχνικού έργου, στο κορδόνι των επιδράσεων. Το ψηφιακό αρχείο του Καβάφη, όπως παραδειγματικά το έστησε το Σπουδαστήριο του Νέου Ελληνισμού, παρέχει πρόσφορο υλικό προς την κατεύθυνση αυτή. Με τη βοήθεια του διαδικτύου φέρνουμε το αρχείο του ποιητή στην τάξη. Με ένα κλικ.

Ιδέα: Διδακασία του ποιήματος «Ιθάκη» του Κ.Π.Καβάφη, στο εργαστήριο των η/υ με τη βοήθεια του διαδικτύου. Περιήγηση στο αρχείο του ποιητή.

Διδακτικά αντικείμενα: Νεοελληνική Λογοτεχνία, Νεοελληνική Γλώσσα, Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Πληροφορική.

Προβλεπόμενος χρόνος: 3-4 διδακτικές ώρες. Αυξομειώσεις κατά το δοκούν.

Σχέση με το Πρόγραμμα Σπουδών: Ενίσχυση και εμπλουτισμός της διδασκαλίας του ποιήματος από το σχολικό εγχειρίδιο (Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας). Επίσης, οι μαθητές ασκούνται στο να κρατούν σημειώσεις και να προετοιμάζονται για μια συζήτηση στρογγυλού τραπεζιού (Εκθεση-Εκφραση, τχ.Β', ενότητα «σημειώσεις από προφορικό λόγο»). Με ορισμένες προσαρμογές η διδακτική πρόταση μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις τάξεις που διδάσκονται τα ποιήματα του Κ.Π.Καβάφη.

Τεχνολογικά εργαλεία: Επεξεργαστής κειμένου, διαδίκτυο, μηχανές αναζήτησης.

Συγκεκριμένα από το διαδίκτυο θα χρησιμοποιηθούν:

Η ιστοσελίδα του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού <http://www.snhell.gr>

Η ιστοσελίδα του Ηλεκτρονικού Κόμβου του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, Τμήμα Διαγλωσσικής Μετάφρασης <http://www.komvos.edu.gr/diaglossiki/diaglossiki.htm>

Η πύλη <http://www.in.gr/>

Μηχανές αναζήτησης.

Προετοιμασία: πριν την είσοδο στο εργαστήριο έχει προηγηθεί ανάγνωση και συζήτηση ποιήματος στην τάξη.

Επιδιωκόμενοι στόχοι¹:

Ειδικά για το αρχείο Κ.Π.Καβάφη:

Οι μαθητές εισέρχονται στο λογοτεχνικό αρχείο του ποιητή που μελετούν, περιηγούνται στο σύνολο του έργου του, βλέπουν χειρόγραφα και φωτογραφικό υλικό, ακούν αναγνώσεις ποιημάτων.

Ασκούνται στην έρευνα ενός λογοτεχνικού αρχείου και συζητούν τα συμπεράσματα της έρευνάς τους.

Συνειδητοποιούν την επίδραση του Κ.Π.Καβάφη στους άλλους ποιητές αλλά και τις υπόλοιπες τέχνες.

Ασκούνται στο να κρατούν σημειώσεις για την επικείμενη συζήτηση ενός θέματος, μετά από έρευνα των πηγών.

Ασκούνται στην υποστήριξη των απόψεών τους με επιχειρήματα στο πλαίσιο ενός στρογγυλού τραπέζιού.

Στο εργαστήριο:

Έρευνα των πηγών-Παράγωγη προσχεδιασμένου προφορικού λόγου και γραπτού λόγου με μορφή σημειώσεων:

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν, με την καθοδήγηση του διδάσκοντα, συγκεκριμένες εργασίες (διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες).

Α' ομάδα: Εισέρχεται στο αρχείο Κ.Π. Καβάφη στο Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού. Μελετά τη βιογραφία του ποιητή, ειδικά το τελευταίο μέρος που αφορά στις περί ποιήσεως αντιλήψεις του. «Κατεβάζουν» τη 10η εικόνα από το φωτογραφικό αρχείο. Πρόκειται για τη φωτογραφία του διαβατηρίου του Καβάφη. Αναγραφόμενο επάγγελμα: ποιητής. Στη συνέχεια μελετούν από τη βιογραφία του ποιητή το Γ' από τα σημειώματα ποιητικής και ηθικής, το οποίο αναφέρεται στην εσωτερική σύγκρουση που βιώνει ο Καβάφης ανάμεσα στο επάγγελμά του και την τέχνη του. Η ομάδα καλείται να κρατήσει σημειώσεις, τις οποίες θα αναπτύξει στη συνέχεια με προσχεδιασμένο προφορικό λόγο στις υπόλοιπες ομάδες (στρογγυλό τραπέζι). Πώς βιώνει ο Καβάφης τη διάσταση ανάμεσα στο επάγγελμα που αναγκάζεται να ασκεί για βιοποριστικούς λόγους και την τέχνη του; Τι δηλώνει αυτή η επιλογή αναγραφής επαγγέλματος στο διαβατήριό του; Γνωρίζουμε άλλες περιπτώσεις ποιητών που βίωσαν με εξίσου δραματικό τρόπο αυτή τη διάσταση; (Π.χ. η περίπτωση Γ.Σεφέρη, ο οποίος καταγράφει αντίστοιχες σιέψεις στο προσωπικό του ημερολόγιο² κ.ά.).

Β' ομάδα: Περιηγείται στο εργογραφικό τμήμα του αρχείου Καβάφη. Διαπιστώνει τη διαίρεση του έργου του ποιητή σε αναγνωρισμένα, αποκηρυγμένα, κρυμμένα και ατελή ποιήματα. Διευκρινίζει τους όρους της κάθε κατηγορίας. Η ομάδα καλείται να κρατήσει σημειώσεις. Κατά την έκδοση ενός αρχείου, στη συγκεκριμένη περίπτωση συγγραφικού, τίθενται ορισμένα –ηθικής τάξης- ζητήματα. Πώς θα αντιμετωπίσει ο μελετητής τα κείμενα που δεν εξέδωσε συγγραφέας, είτε γιατί τα θεώρησε υποδεέστερα είτε γιατί δεν πρόλαβε να τα τελειώσει; Θα τα εκδώσει ή όχι; Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της θετικής ή της αρνητικής απόφασης. (Η περίπτωση του Κ.Π.Καβάφη δεν είναι η μόνη. Πβ. τον μεγάλο όγκο των αποσπασμάτων του Δ.Σολωμού, το «Δυτικά της λύπης» του Ο.Ελύτη που εκδόθηκε μετά θάνατον, την περίπτωση του Φ.Κάφκα που είχε ζητήσει από τον εκτελεστή της διαθήκης του να καταστρέψει το έργο του, κ.π.ά.)

Γ' ομάδα: Εισέρχεται στο αρχείο Καβάφη και «κατεβάζει» τη βιβλιογραφία. Διαβάσει το ποίημα του Μπρεχτ για τον Καβάφη που κλείνει το βιογραφικό σημείωμα για τον ποιητή. Κρατάει σημειώσεις για την επίδραση του έργου του Καβάφη σε έλληνες και ξένους

¹ Για τους γενικούς διδακτικούς στόχους, βλ. Σ. Νικολαΐδου-Τ. Γιακουμάτου, Διαδίκτυο και διδασκαλία, Κέδρος, 2001, σς.292-293.

² Πβ. Γ.Σεφέρη, Μέρες, εκδ.Ίκαρος, τόμοι Α-Ζ, σποραδικές αναφορές.

συγγραφείς. Συγκεντρώνει ποσοτικά στοιχεία. Ερευνά στη μηχανή αναζήτησης της πύλης <http://www.in.gr> το λήμμα «Καβάφης». Αποτέλεσμα: 382 σελίδες παραπομπών με μέσο όρο δέκα παραπομπές ανά σελίδα. Στη συνέχεια, ερευνά σε άλλες μηχανές αναζήτησης το ίδιο λήμμα.

Αποτελέσματα ενδεικτικών αναζητήσεων³

www.google.com

«Καυαφγ» περίπου 103 διευθύνσεις

«Καβάφης» περίπου 294 διευθύνσεις

www.alltheweb.com

«Cavafy» 69 έγγραφα

«Καυαφγ» 4 έγγραφα

«Καυαφis» 69 έγγραφα

«Καβάφης» 488 έγγραφα

www.altavista.com

«Καυαφγ» 50 ιστοσελίδες

www.yahoo.com

«Καυαφis» 263 ιστοσελίδες

«Καβάφης» 9 ιστοσελίδες

«Καυαφγ» 69 ιστοσελίδες

www.in.gr

«Καβάφης» 382 ιστοσελίδες (πάρα πολλές διευθύνσεις είναι ανενεργές · έχουν καταργηθεί)

Εκτίμηση πρώτων ποσοτικών δεδομένων. Σύγκριση: Συμβαίνει κάτι αντίστοιχο με τους δύο έλληνες νομπελίστες ποιητές; Αν όχι, πώς ερμηνεύουν το γεγονός; Η επίδραση ενός συγγραφέα ορίζεται μόνο σε σχέση με τους ποιητές-επιγόνους του; Τι συμβαίνει με την επίδραση στις άλλες τέχνες; Για να απαντήσουν, λαμβάνουν υπόψη τις παρατηρήσεις που αφορούν στην επίδραση του καβαφικού έργου, όπως αυτή συνοψίζεται στην ηλεκτρονική «βιογραφία» του ποιητή, το ζωγραφισμένο πορτραίτο του ποιητή στις «εικόνες» του αρχείου και τη «δισκογραφία Καβάφης» που περιέχεται στην καβαφική βιβλιογραφία. Τι είναι αυτό που προκαλεί αλλαγές στο αναγνωστικό γούστο και ανατρέπει το λογοτεχνικό κανόνα; Γιατί κάποιοι ποιητές που ξεχωρίζουν στην εποχή τους ξεχνιούνται αργότερα και το αντίστροφο;

Δ'ομάδα: Κατεβάζει την «Ιθάκη» από τα «Αναγνωρισμένα ποιήματα». Στη συνέχεια κατεβάζει το λήμμα «αλληγορία» από το τμήμα Διαγλωσσικής Μετάφρασης του Ηλεκτρονικού Κόμβου του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (λογοτεχνικά είδη-αλληγορία). Σημειώνει ορισμένα σχόλια για το ποίημα. Ποια στοιχεία αντλεί ο Καβάφης από την ομηρική Οδύσσεια και τι συμβολίζει το καθένα;

Ε'ομάδα: Ακούει την ανάγνωση του ποιήματος. Κρατάει σημειώσεις. Η προφορική ανάγνωση του ποιήματος ερμηνεύει, κατά κάποιο τρόπο, το ποίημα; Το κάνει πιο κατανοητό; Στην αρχαία Ελλάδα, αλλά και σε άλλες εποχές και περιοχές, η πρόσληψη της

³ Τα δεδομένα της αναζήτησης συγκέντρωσε και κατένειμε σε πίνακα ο φιλόλογος Ανέστης Σταυρίδης.

ποίησης ήταν προφορική. Υπάρχει διαφορά όταν ακούμε και όταν διαβάζουμε ένα κείμενο; Σε ποια σημεία εντοπίζεται αυτή η διαφορά; Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της σιωπηλής και της προφορικής ανάγνωσης. Υπάρχουν στοιχεία του σύγχρονου πολιτισμού που επιβάλλουν τον έναν ή τον άλλον τρόπο ανάγνωσης;

Στ' ομάδα: Επιλέγει κάποιο από τα αναγνωρισμένα ποιήματα που συνοδεύεται και από φωτογραφία του χειρογράφου. Διαβάζει το ποίημα στην ηλεκτρονική μορφή και στο χειρόγραφο. Κρατάει σημειώσεις για τη διαφορά χειρογράφου και τυπωμένου κειμένου. Τι προσθέτει, για τον αναγνώστη του τυπωμένου κειμένου, η επισκόπηση του χειρογράφου; Του δίνει κάποιες πληροφορίες για τον συγγραφέα και το εργαστήρι του (π.χ. σβησίματα, διορθώσεις, άλλες γραφές κ.τ.λ.); Οι ίδιοι ως αναγνώστες θα ενδιαφέρονταν να δουν από κοντά κάποιο χειρόγραφο συγγραφέα; Αν ναι, ποιον συγγραφέα θα επέλεγαν και γιατί;

Συμπεράσματα: Παραγωγή προσχεδιασμένου προφορικού λόγου

Οι επιμέρους ομάδες παρουσιάζουν, οργανωμένο σε κείμενο σημειώσεων, το υλικό που ερευνήσαν. Αναπτύσσουν τις σκέψεις και τον προβληματισμό τους σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο. Συζητούν για τον τρόπο με τον οποίο εργάστηκαν και τα προβλήματα που τυχόν παρουσιάστηκαν. Ποια λύθηκαν και ποια έμειναν σε εκκρεμότητα; Αξιολογούν τις πηγές και τα μέσα που χρησιμοποίησαν.

Γιατί τα κάναμε όλα αυτά; Οι μαθητές σκάλισαν ένα ποιητικό αρχείο, διάβασαν ποιήματα, πολλά ποιήματα, στοχάστηκαν για το φαινόμενο της ποίησης, συζήτησαν τα συμπεράσματά τους. Η λογοτεχνία είναι βέβαια κατά πρώτον και κύριον ανάγνωση και μάλιστα σιωπηλή, σε ένα δωμάτιο με κλειστή πόρτα. Από τη στιγμή που η ανάγνωση αποκτά κοινωνική διάσταση και εντάσσεται στη σχολική διαδικασία, τα πράγματα αλλάζουν. Η επαφή του μαθητή-αναγνώστη με τη λογοτεχνία εξακολουθεί να είναι πρωτεύον ζητούμενο. Στην περίπτωση μας συνδέεται με τη σύνταξη σημειώσεων και την άρθρωση προσχεδιασμένου προφορικού λόγου, ο οποίος αφορά όχι μόνο στο ποίημα αλλά και στο φαινόμενο της λογοτεχνίας γενικότερα (ποιητική αυτοσυνειδησία, ποιητικές επιδράσεις και επιρροές, εκδοτική τύχη των ποιημάτων, σιωπηλή ανάγνωση και εκφορά του ποιητικού λόγου, χειρόγραφο και τυπωμένο κείμενο). Η λογοτεχνία δεν προκαλεί μόνο αισθήματα, παράγει και σκέψη. Ίσως αυτός ο σφιχτοπλεγμένος συνδυασμός να είναι και η γοητεία της.